

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 - Poštni predal 186
Glavni in odgovorni urednik
VOJMR TEOLODI
Tiskarna T. Marion - Videm

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

Leto XVI - N. 2 (318)

Udine, 31. januarja 1965

Izhaja vsakih 15 dni

IZREDNO POMEMBEN DOGODEK ZA SLOVENE V ITALIJI

Skupni sestanek vodstev slovenske manjšine v Italiji in italijanske v Jugoslaviji

Sestanka so se udeležili predstavniki obeh jezikovnih skupnosti: za slovensko izvršni odbor Slovenske kulturno-gospodarske zveze v Italiji, za italijansko pa izvršni odbor Unije Italijanov za Istro in Reko - Sprejeti skupni zaključki o položaju manjšin na obeh področjih - Poudarili kočljivo stanje slovenske jezikovne skupnosti, ki živi na področju videmske pokrajine

V nedeljo dne 24. januarja se je vršil v Trstu v dvorani «Simon Gregorčič» v Ulici Ceppa pomemben sestanek zastopnikov slovenske jezikovne manjšine v Italiji in italijanske v Jugoslaviji. Bilo je to potrebno srečanje — in v kratkem se bo vršil še drugi skupni sestanek na Reki, ki bo zopet posvečen splošnim problemom obeh jezikovnih manjšin — ki je pomagalo še bolj utrditi mnenja medsebojnega zaupanja, razumevanja in prijateljskega spoštovanja med obema jezikovnimi skupnostima, ki imata za rešiti približno enake probleme.

Delegacijo slovenske jezikovne skupnosti v Italiji so sestavljali člani izvršnega odbora Slovenske kulturno-gospodarske zveze, kateri je predsedoval ing. Boris Race, italijanske jezikovne skupnosti v Jugoslaviji pa člani izvršnega odbora «Unione degli Italiani dell'Istria e Fiume» (Unija Italijanov za Istro in Reko), kateri je predsedoval prof. Antonio Borme.

Med številnimi udeleženci so bili tudi: italijanski generalni konzul

v Kopru dr. Amedeo Cerchione, jugoslovanski konzul v Trstu dr. Jože Gačnik, predsednik društva «Pravnik» dr. Frane Tončič, član okrajne skupščine Kopra Apollinio Abram, pokrajinska svetovalka iz Trsta Jelka Grbec, goriški občinski svetovalec dr. Nereo Battello, deželni poslanec dr. Jože Škerk, doberdobski župan Andrej Jarc, goriški občinski svetovalec dr. Peter Santic, predsednik gospodarske komisije SKGZ dr. Angel Kukanja, svetovalec za slovenske šole v Italiji dr. Stanko Mihelič, prof. Luigi Ferri iz Pule, urednik dnevnika «La Voce del Popolo» iz Reke Paolo Lettis, poslanec italijanske manjšine v Istri v skupščini SR Slovenije prof. Leo Fusilli, pokrajinski svetovalec v Trstu ing. Josip Pečenko, urednik tednika «Gospodarstvo» iz Trsta dr. Lojze Berce in številni drugi, med katerimi tudi zastopniki kulturnih in gospodarskih ustanov in političnih strank (deželni poslanec za KPI Silvano Baccicchi, za PSDI dr. Giorgio Cesare, za PSIUD dr. Fausto Monfalcone in za PSI Eugenio Laurenti in Nino Gregorčič).

Na sestanku sta bili podani dve poročili. V poročilu o položaju slovenske jezikovne skupnosti v Italiji, ki ga je podal predsednik SKGZ Boris Race, je bilo rečeno, da slovenska narodnostna skupnost v Italiji prebiva vzdolž jugoslovansko-italijanske meje v videmski pokrajini (priključena k Italiji leta 1919) in da je zato združena v eni teritorialni enoti.

Ni mogoče trditi koliko italijanskih državljanov slovenskega jezika je danes v Italiji in to zato, ker je bil samo za tržaško ozemlje uveden stolpec ob zadnjem ljudskem štetju 1961, ki zadeva občevalni jezik v družini. Vsekakor je bilo govora ob priliki razprav o ustanovitvi dežele Furlanije-Juljske Krajine o številni moči Slovencev v deželi. Navajali so razne številke. Za tržaško ozemlje 25.769 (poslanec Sciolis), 33.000 (poslanec Bologna), Goriška 12.000 (poslanec Sciolis), 40.000 za tržaško in goriško pokrajino (minister Medici). Za Slovence v Furlaniji pa je minister Medici izjavil: «da v videmski pokrajini ni (sic) slovenske manjšine, temveč samo skupina italijanskega prebivalstva, ki v družinskem krogu govori neko slovensko narečje (Nella provincia di Udine non esiste una minoranza slovena, ma soltanto un gruppo di popolazione italiana che nella cerchia familiare parla un dialetto sloveno).

Brez dvoma je ta način gledanja uradnih in vladnih krogov kriv, da se zanemari slovenska jezikovna skupnost videmske pokrajine — ki žal ne uživa nikakih jezikovnih pravic — in da ne uživa tistih ugodnosti, ali vsaj del teh, ki jih uživata slovenski jezikovni skupnosti v goriški in tržaški pokrajini.

Poudarjeno je bilo tudi, da je v videmski pokrajini, kjer živi slovensko govoreče prebivalstvo, danes še 15 duhovnikov slovenskega jezika od 50, kakor jih je bilo še pred prvo svetovno vojno (1915-1918).

Prostorna dvorana z veliko sliko S. Gregorčiča v ozadju, kjer se je vršil skupni sestanek vodstev obeh manjšin. Pri mizi stoji, medtem ko podaja svoje poročilo, predsednik SKGZ inž. Boris Race, poleg njega je pa predsednik Unije Italijanov za Istro in Reko prof. Borme. Okoli mize so člani obeh izvršnih odborov, med njimi tudi zastopnik slovenske jezikovne skupnosti videmske pokrajine Vojmir Tedoldi. V prvi vrsti italijanski konzul v Kopru Cerchione in jugoslovanski v Trstu Gačnik

Zato tvori danes slovensko prebivališče beneških Slovencev je že sto let, valstvo, po objektivnem ocenjevanju, skoraj 10 odstotkov celotnega prebivalstva dežele, ki šteje okoli 1.240.000 prebivalcev (videmska pokrajina 800.000 tržaška 300.000, goriška pa 140.000). Moremo bolj natančno povedati, da je odstotek slovensko govorečih ljudi: na tržaškem 25 odstotkov (60.000), v goriški pokrajini 15 odstotkov (20.000) in v videmski pokrajini 5 odstotkov (40.000).

Slovinci v videmski pokrajini (Furlanska Slovenija, dolina Režije in Kanalska dolina) ne uživajo nobenih narodnostnih pravic, saj je bilo že rečeno, da jih uradni in vladajoči krogi ne štejejo med Slovence.

Kar se tiče furlanskih Slovencev

Zahteve slovenske manjšine

V poročilu Borisa Raceta je bilo nadalje rečeno, da slovensko manjšino v Italiji formalno ščitijo mirovna pogodba, člen 3 Ustave, ki govori: «o enakosti pred zakoni ne glede na raso in jezik» in člen 6, ki pravi: «Republika štiti s posebnimi predpisi jezikovne manjšine», člen 3 Posebnega statuta Dežele Furlanije-Juljske Krajine, ki priznava: «enakost pravic in ravnanja z vsemi državljani ne glede na jezikovno skupino h kateri pripadajo in štiti njihove etnične in kulturne značilnosti».

Naravno bi bilo, da bi statut dežele, ki združuje vse Slovence v Italiji, vseboval v pogledu pravic slovenske manjšine podobna zagotovila, kot jih vsebuje Posebna statuta za francosko manjšino v deželi Doline Aoste ter za nemško manjšino v deželi Trident-Južna Tirolska; samo s temi zagotovili bodo mogle Furlanska Slovenija, dolina Režije in Kanalska dolina, imeti zaščitene svoje pravice in začeti s svojim ekonomskim in socialnim preporodom.

Celo v encikliki papeža Janeza XXIII (Pacem in Terris) se čita: «Javna

oblast prispeva k pospeševanju človeškega razvoja manjšin z učinkovitimi ukrepi v korist njihovega jezika, kulture, običajev... in ekonomskih vrednot».

V svojem poročilu je Boris Race obrazložil tudi delo raznih strank z ozirom na slovensko jezikovno manjšino, rekoč, da so bile in so najbolj poslednje levo usmerjene politične formacije.

Kar zadeva slovenske šole je bilo rečeno, da obstajajo: na Tržaškem 27 otroških vrtcev s 594 otroki in 31 učiteljicami, 38 osnovnih šol s 1039 učenci in 123 učitelji, 15 srednjih šol s 1050 dijaki in 152 profesorji; v goriški pokrajini obstoja 6 otroških vrtcev s 95 otroki in 6 učiteljicami, 18 osnovnih šol s 388 učenci in 52 učitelji, 4 srednje šole z 247 dijaki in 38 profesorji; v videmski pokrajini, pojasnjujemo, nimamo nečesar tega: ne enega otroškega vrtca in ne ene šole.

Poročilo nadaljuje z obrazložitvijo dejavnosti in položaju kulturnih organizacij med temi tudi Prosvetno društvo «Ivan Trnko» v Čedadu, gospodarskih,

(Nadaljuje na 3. strani)

Umrli je mož stoletja W. S. Churchill

Po več dneh, ki jih je preživel v agoniji, je v 91. letu starosti umrl bivši predsednik britanske vlade sir Winston S. Churchill, eden največjih likov sodobne zgodovine, zadnji izmed «treh velikih», ki so na zgodovinskih konferencah med zadnjo vojno polagali temelje današnjemu svetu.

Winston Churchill je s svojim življenjem, svojo mislijo, voljo in dejavnostjo odločilno posegel v najpomembnejša dogajanja zgodovinskega razvoja narodov in ljudi; še posebno pa velja to za njegovo vlogo v zgodovini Velike Britanije.

Po nekaj letih službovanja v vojski se je Churchill najprej posvetil novinarstvu, nato pa politiki. Leta 1900 je bil prvič izvoljen za konservativnega poslanca in je ostal član zbornice prav do zadnjih let svojega življenja. Že leta 1908 je postal član britanske vlade ter se povzpel med najbolj uspešne mlade angleške politike. Med obema vojnama je njegova zvezda sicer nekoliko zbledela, toda med 65. in 70. letom starosti si je zagotovil svoje edinstveno mesto v zgodovini, ko si je naložil breme skrajnega tveganja, dela in skrbi. Ko so drugi britanski politiki obupavali, je vzel državno krmilo v svoje roke in Veliko Britanijo povedel na strani zavznikov v zmagoviti boj proti silam zločinskega nacifašizma.

Že samo s tem si je zaslužil častno mesto v zgodovini in mednarodna javnost z navdušenimi predstavniki držav se v teh dneh klanja spominu moža, katerega ime ima v svetovni zgodovini tak zven, tak legendarni sloves kot le malo drugih. Tega nihče ne more osporavati in tudi njegovi nekdani politični nasprotniki iskreno priznavajo njegovo veličino, njegove daljnosežne politične odločitve, ki so Churchill napravnile za eno najpomembnejših osebnosti našega časa.

Churchillovo truplo so pokopali na zahtevo kraljice Elizabete z največjimi častmi, kot sta jih bila doslej v vsej dolgi zgodovini Velike Britanije deležna le dva predsednika britanske vlade - vojvoda Wellingtonski leta 1852 in William Galdstone leta 1898. In to tudi upravičeno, kajti redko kdo je zapustil v vsem svetu vtis tako močne in velike osebnosti kot - Winston S. Churchill.

NEW YORK - Umrli je direktor fonda Združenih narodov za pomoč otrokom (UNICEF) Maurice Pate, ki je bil na tem položaju od 1946. leta.

PRAGA - Češkoslovaški strokovnjaki proučujejo nedavno odkrite dokumente o nacističnih zločinih med zadnjo vojno — objavili bodo imena 300 zločincev, ki še niso bili kaznovani.

LEOPOLDVILLE - V preteklih dneh je prispelo v Kongo 200 novih najemnikov iz Italije, Francije in Belgije, ki se bodo bojevali proti kongoškim upornikom.

LONDON - Prva ženska-pilot na svetu je te dni nastopila službo pilota potniškega letala. To je 34-letna Angležinja Yvonne Pope.

BERN - Švica je od 1. januarja dalje brez državne himne — leta 1961 so staro himno odpravili, ker je bila preveč podobna angleški, do konca leta 1964 so imeli poskusno himno, zdaj pa so še to «odpravili» in so tako brez državne himne.

KARTUM - Prepovedali so izhajanje šestih listov, češ da so podpirali bivši sudanski režim.

Iz Nadiške doline

V Arbeču se je utrjala velikanska skala

Zavoj deža se je prejšnji teden odtargala z gore nad vasjo Arbeč velikanska skala, ki je vrgla kajšne dvje tonelate. Skala se na srečo ni privabila do hiš, zaki jo je zadržalo nekšno veliko drevo. Zaki je bla nagobarnost, de bi se skala privabila do hiš, jo je komun dau minirat, de se je razdrobila u koščke an takuó je biu preca pregnan ves strah, ki so se ga nabrali ljudje.

Nov predsednik sekcije jagrov
Za novega predsednika jagrovske sekcije u podboneškem komun u je biu izbran učitelj Jožef Blazutič. Ob koncu riunioni je novi predsednik ofriu usjem membrom « bikjerado ».

Čedad

Demografsko gibanje

Zadnje cajte se numer ljudi čedadskega komuna naglo dviga. Koncem ljeta 1964 je šteu 11.054 ljudi, tuó je 15 več kot novembra mjesca istega ljeta. Mjesca decembra se je rodilo 14 otrok, umrlo je 9 ljudi (štirje moški an pet žensk), u komun je paršlo stat 45 ljudi, iz komuna jih je šlo pa 35; porok je bluó pet.

Umrla je najstarejša žena
Pretekli teden je umrla Terezija Martinič uduova Zamparutti,

ki je bla ta narbuj stara žena čedadskega komuna. Stara je bla 97 ljet an izhaja iz sovođenjskega komuna. Tud njeni trije bratje so parčakal več ku devedeset ljet, ki so bli usi, ku ranka Terezija, zarjes djelauni ljudje.

Iz preture

Pred čedadskim pretorjem se je muoru zagovarjat 25 ljetni Emil Batistič iz Črnega vrha, zaki so ga tožil, de je jagu brez licence u obmejnem pasu. Biu je oproščen kazni an varnil su mu tud puško, ki mu jo je uzeu guardian za jago.

G r m e k

Umrú tri ljeta po nesreči

Prejšnji tjeđan smo pokopal 45 ljetnega Cirila Vogriča, ki je umru u čedadskem špitalu zavoj rane, ki jo je dobil na djelu še pred tremi ljeti. Takrat se je močno udaru u glavo an zatuó mjeđihi mislijo, de je tuó bluó uržuh njegove smarti. Truplo so obducirali an potlè bojo konštatal, če bo imjela žena an pet otrok pravico do pensiona.

Novi konsil E.C.A.

Pred dnevi se je riuniu konsil komunske podporne ustanove E.C.A. Sestavljajo ga teli: Mario Chiabai, Franc Kanalic, duhovnik Azzelio Romanin, Jožef Gorjup an Franc Gus. Kar bojo sklepi konsila sprejeti, bojo člani obeh konsilu votal predsednika.

NESREČE. U špitalu je muoru iti po parvo pomuč 14 ljetni Romeo Marinič, zaki je padu an si močno ranu čelo.

Z motocikletu se je ponesreču par Dolini 32 ljetni Vigijo Kanalic iz Lese. Par padcu si je poškođoval glavo. Ozdravu bo u adnim mjescu.

Sv. Peter Slovenov

Most čez Kosco

Komunska administracija je sklenila, de bo dala djelat čez potok Kosco mostiček, de bo takuó kumetom olajšana pot, kar hodišo obdjelovat zemljo na ta ali oni brjeg vode.

NESREČA. U špitalu je muorla iti 25 ljetna Lilijana Černoja iz Koste, zaki se je močno usjekla s sekjero u čampno roko. Rana bo ozdravila u dvjeh tjeđnih.

Premjane ošterije

Na sedmem provincialnem konkursu je bluó premjanih dosti hotelirjeu an oštirjeu, zaki so zbuoj-

šal svoje lokale. Med tjemi je tud planinska koč u vasi Matajur (Rifugio Cividale), ki jo vodi domačin Jožef Zuanella an ošterija « Al Vescovo » (Par škofu) u Podbonecu. Troštamo se, de jih bojo posnemali še drugi an takuó pomagat narditi pot turizmu u Nadiški dolini.

Iz Rezijanske doline

Letos nas je 111 manj

Najbrže je naš komun eden tistih v deželi Furlanija-Juljska Benečija, kjer je lani najbolj padlo število prebivalstva. Pomanjkanje dela na domačih tleh sili ljudi od doma in ko si ga na tujih tleh najdejo, jim ni več mar do siromašne domače zemlje. Izselijo se za vedno. Tako je lanske leto odšlo iz naše občine kar 169 ljudi; nekateri so vzeli kmetijo v najem tukaj v Italiji, drugi pa so se naselili po drugih državah. Tako šteje sedaj komun Rezija samo 1548 ljudi. Takoj po prvi svetovni vojni, ne smemo pozabiti, je rezijanska skupnost štela skoraj še enkrat toliko ljudi. Lansko leto se je v naši občini rodilo 35 otrok, umrlo je 35 ljudi, u občino se jih je priselilo pa 58. Ne vemo kaj bo pri nas čez kako desetletje, če se bo emigracija nadaljevala s takšnim ritmom.

F o j d a

Nimar manj ljudi

Medtjem ko numer ljudi u dostih krajih Furlanije narašča, se u Nadiški dolini an u vaseh « Pedemontane » znatno manjša. Samo u našem komun u, ki ni čisto u brjegu an kjer je kumetijstvo zadost dobro razvito, se je numer ljudi zmanjšu u lanskem ljetu za 74. De ne guarimo o komunih, ki ležijo visoko u brjegu! Tam je lanske ljetu za nimar u gasnilo več ku kajšno ognjišče, zaki izselilo se je več familij ali pa so ostali ta doma samo stari ljudje. Par hiš ni rentabilnega djela an zatuó use odhaja u eštero, kjer buj zlahka pridejo do usakdanjega kruha. A tud u ešteru je kruh tard za nekatjere, posebno za tiste djeluče, ki si ga muorajo služiti na dnu minjer. Nobedan ne gre rad od duoma u neznane kraje an zatuó je trošt usakega našega človeka, de bi se ustvarile tajšne kondicijoni, de bi bla usaj njihovim sinovom paršparana težka pot emigracije.

POROKA. Poročiu se je naš vaščan Gino Piputto s Fides Passons iz Povoletta. Parjatelj an znanci jima želijo dosti sreče na skupni življenjski poti.

IZ KANALSKE DOLINE

Zima naklonjena smučarjem

Letos je zapadlo v Kanalski dolini izredno dosti snega; v Trbižu ga je že precej časa poldrugi meter, v višje ležečih krajih ga imajo pa celo tri do štiri metre. Mraza ni hudega in zato je kot nalašč za smučarje in sankarje. Ti prihajajo posebno v nedeljah kar množično z « belim vlakom » iz Trsta, Gorice in Vidma, z avtomobili pa iz Benetk in še drugih bolj oddaljenih krajev, kjer letos nimajo snega. Manj izvežbani smučarji ostajajo v okolici Trbiža ali Bele Peči, drugi pa se vz-

pno po žičnici do Višarij, kjer so krasna smučišča. Vzdolž cest stoji vse polno avtomobilov, tako da je promet kar oviran, ker so ob straneh tudi nad tri metre visoki kupi snega.

Ta zimska idila pa je prinesla tudi skrbi. Nekaterim hišam preti nevarnost, da se porušijo zaradi prevelike snežne odeje, ki pokriva streho. Že na več krajih so poklicali na pomoč gasilce, da so zmetali sneg s streh. Svojo pomoč pri kidanju snega nudi tudi vojaščina.

Prepustnice bodo veljale tri leta

Na zadnjem zasedanju stalne jugoslovansko-italijanske mešane komisije za izvajanje videmskega sporazuma v Ljubljani so se člani komisije sporazumeli glede nekaterih ukrepov, s katerimi naj bi še bolj sprostili čezmejni osebni promet med sosednima deželama.

Namesto dosedanjih šestih vrst potnih listin za prehod meje bosta ostali samo dve (ostale bodo ukinili), namreč prepustnica, ki jo lahko prejme vsak državljan s stalnim bivališčem na področju, katerega določa videmski sporazum; nadalje osebe, ki morajo poslovno čestokrat potovati čez mejo (zdravniki, živinozdravniki, babice (šoferji prevoznih podjetij in zdravstvenih ustanov), osebe ustanov za socialno zavarovanje, ki mu je poverjeno posebno nadzorstveno delo predvideno v dogovoru o socialnem zavarovanju (podpisane v Trstu 27. marca 1956) in dvolastniki. Prepustnica bo veljala za bivanje na sosednem področju vsakokrat po 72 ur, toda začetek bivanja se bo uradno pričel šele opolnoči tistega dne, ko je bil vtisnjen žig v prepustnico ob prehodu meje (primer: če bo dotični prestopil mejo ob 14. uri, se mu bo pričel

šteti začetek bivanja onkraj meje šele opolnoči istega dne, tako bo ostal na sosednem področju dejansko kar 82 ur). Prepustnica bo veljala 3 leta in jo bo mogoče podaljšati.

Prepustnico, ki bo veljala 1 leto, pa bodo lahko prejeli delavci in uslužbenci v stalnem delovnem razmerju na sosednem področju, pomožni kmečki delavci, nadalje osebe, ki morajo ostati onkraj meje zaradi sezonskih del več kot en dan in tiste, ki si žele skrajšati potovanje s tem, da potujejo čez obmejno področje (tranzit). To prepustnico bodo prizadeti prav tako lahko podaljšali.

Lovci bodo lahko vzeli s seboj čez mejo s prepustnico lovsko orožje in največ 100 nabojev, in to seveda le v lovski sezoni.

Vsak lastnik prepustnice bo smel nesti čez mejo 5.000 dinarjev. Nekateri obmejne bloke bodo prekvalificirali iz druge kategorije v prvo. Uvedli bodo nekaj novih avtobusnih zvez med Italijo in Jugoslavijo, tako na progah Vremski Britof-Trst (čez Ferneče), Nova Gorica-Komen-Trst (vsak dan skozi vse leto), nadalje Ankanan-Lazaret-Trst (vsak dan od 15. junija do 15. septembra) in Novigrad-Trst (vsak dan skozi vse leto).

Sporazum morata še odobriti obe vladi.

TAVORJANA

KAMNOSEKI PROTESTIRAJO

Kamnoseki (skalpelini) tavorjanskega komuna so zlo hudi, zaki so jim povišal prometni davek (I.G.E. - Imposta generale sull'entrata) na neobjelan kamen, ki ga kamnoseki obdjelujejo an potlè prodajajo drugim. Do sada je tisti davek znašu 0,50 procent an po zadnjem aumentu 0,60 procent kot je tuó vejalo po usej Italiji. Po konstatacijah, ki jih je nardila finančna administracija par videmskem komun u, tavorjanski kamen ne more bit smatran kot marmor an de je zatuó tud davek nanj buj visok in sicer 4 procente.

Kamnoseki se sada trudijo, de bojo dokazal, de je njihou kamen, potle ko je obdjelan, enakovreden marmorju iz Apuanie, saj ga nucajo ne samo u Italiji, ampa ga esportajo po usej Evropi an celuó u Ameriko. Zdi se jim zatuó, de runajo z njimi krivično, zaki so jih z ozirom na druge produtorje preveč obdaučili. O tjem krivičnem postopku so kamnoseki informirali sindikalne organizacije an furlanske parlamentarce, de bojo interveniral par kompetentnih ministrstvih.

Iz Krnatske doline

Srebrna medalja Sergeju Venturiniju

Prejšnji tjeđan, kar se je riuniu komunske konsěj, je šindik Comelli po inkariku « Società di Salvamento Nazionale » iz Genova dau Sergeju Venturiniju iz Nem srebrno medaljo, zaki je pred desetimi ljeti salvou iz valou deroče Krnahte čeci Oriano an Danielo Nimis. Šindik je dau brunemu sinu u imenu kon-

silja še artistično pergameno, na tikeri je pisana motivacija premijacioni anu zadovoljstvo genouske istitucioni za to altruistično gesto.

NA KRATKO POVEDANO

DREKA. Komunski sekretar Roberto Plateo je biu premeščen v konzorcij med komuni Tramonti di Sopra in Tramonti di Sotto. Na njegovo mjesto je videmska prefektura imenovala komunskega sekretarja iz Sredenj Lucijana Krizetiča, v Srednje bo pa paršu biuš sekretar Koredič, ki je bil do sada v Sv. Lenartu.

SV. LENART. Novi konsil E.C.A., ki so ga zbrali pretekli tjeđan, sestavljajo teli možje: Milko Aleksander Qualizza, Paolo Buonasera, Eduard Rutar, Peter Chiacich an Anton Nikolaj Obid. Predsednika še niso zbral, zaki čakajo, de bojo sprejeti sklepi konsila.

PODBONESEC. Ivan Gubana je padu na ledu an si zlomu roko u ramenu. Ozdravu bo u adnim mjescu.

PRAPOTNO. Zavoj mokre an drseče cješte se je 31 ljetni Mario Zufferli prevarnu z motorjem an udobiu hudo poškođbo na levem koljenu. Ozdravu bo u štjeh tjeđnih.

TRBIŽ. Pri konkursu za najlepše izložbeno okno o božičnih praznikih, ki ga je razpisalo trbiško turistično društvo, je dobila prvo nagrado gospa Ana Siega, rodod iz Rezije.

Kaj ukreniti v prid jezikovnih manjšin

Na zasedanju izvršnih odborov Slovenske kulturno-gospodarske zveze in Unije Italijanov za Reko in Istro so bile našteje, potem ko so bili globoko osvetljeni v poročilu predsednika SKGZ Borisa Raceta vsi problemi slovenske jezikovne skupnosti v Italiji, sledeče potrebe, za katere bi se moralo brez odlašanja poskrbeti:

1. Zagotovitev izobraževanja od otroških vrtcev do osnovnih in srednjih šol vseh stopenj in vrst v materinem jeziku.

2. Odprava ostankov fašistične zakonodaje, ki preprečuje uporabo slovenskega jezika na sodiščih in onemogoča na ustrezen način vračanje prvotnih oblik slovenskih priimkov in ki ne dopušča slovenskih krstnih imen.

3. Pravico uporabljati svoj jezik u osebnih uradnih odnosih s predstavniki političnih, upravnih in sodnih oblasti ter pravico dobiti odgovor, dokumente in potrdila v svojem jeziku.

4. Pravično zastopstvo v javnih uradih in ustanovah, v sodstvu, v upravnih komisijah in podobno.

5. Podporo iz javnih sredstev slovenskim kulturnim, vzgojnim in športnim ustanovam in jim omogočiti uporabo javnih naprav.

6. Uveljavljanje tudi slovenskega napisa za kraje, kjer prebivajo Slovenci in spremembo nekaterih izumetničenih nazivov v italijanskem jeziku.

7. Prekinitev gradenj naselij z namenom, da se umetno spremeni etnični značaj področij.

8. Prepoved netenja narodnostne in rasne mržnje.

Antonio Borme za Unijo Italijanov za Reko in Istro

Položaj italijanske narodnostne manjšine v Jugoslaviji: zastopstvo v vseh političnih, kulturnih in ekonomskih instancah - Na 25 tisoč prebivalcev, kolikor jih šteje etnična skupina, imajo tri poslance

(nadaljevanje iz 1. strani)

kakor tudi tiskovnih organov h katerim spada tudi naše glasilo «Matajur». Ob zaključku, ko so bili globoko proučeni vsi zanimivi problemi slovenske jezikovne skupnosti v Italiji in obrazloženi več ali manj podtalni napor, ki jih izvajajo gotove sile, da bi asimilirali — kar bi pomenilo, da bi raznarodili — naše ljudi, so našli potrebo, za katere bi se moralo brez odlašanja poskrbeti.

Dodatno moramo, da obstoja še ena druga potreba: da se mora začeti upoštevati, da je en del slovenske jezikovne skupnosti v Italiji, kot vemo, hota zanemarjen in pozabljen (Furlanska Slovenija, dolina Režije in Kanalska dolina) in da je zaradi tega treba temu delu slovenske jezikovne skupnosti, ki je najbolj zapostavljen, dati vsaj iste ugodnosti, kakršne uživajo drugi.

Antonio Borme za Unijo Italijanov za Reko in Istro

Položaj italijanske narodnostne manjšine v Jugoslaviji: zastopstvo v vseh političnih, kulturnih in ekonomskih instancah — Na 25 tisoč prebivalcev, kolikor jih šteje etnična skupina, imajo tri republiške poslance.

Položaj italijanske jezikovne skupine v Jugoslaviji, ki živi delno na teritoriju SR Hrvatske in delno na onem SR Slovenije, je obširno obrazložil prof. Antonio Borme, ki je začel takole:

«Ko smo se sporazumeli o potrebi po vzpostavitvi tesnega sodelovanja med obema etničnima skupinama, za koristno izmenjavo izkušenj in za medsebojno pomoč in predvsem, da bi tako prispevali k popolnemu zblizanju in razumevanju med Italijo in Jugoslavijo in ko smo se odločili začeti to našo sodelovanje s pretežno politično vsebino naših pozicij, smo se zavedali, da bo primerjava, ki bo iz tega izšla, veljavna samo v relativnem smislu. Različni činitelji in različna izhodišča pri obravnavanju določenih vprašanj. Odločili smo se za to, da dosledno in pošteno uporabljamo kriterij objektivnosti, da bi se v čimvečji meri izogibali polemičnim ugotovitvam, ki ničesar ne rešujejo pri premostitvi ovir, spremenjanju stališč in dozorevanju stališč, ki bi bolj ustrezale novim položajem. Naše poročilo je sestavljeno v skladu s tem namenom. V njem so bistvene podatki, na osnovi katerih lahko izrazimo nepristransko sodbo.

Glede italijanske narodnostne skupine je treba omeniti, da deluje leta kot dejaven činitelj v revolucionarnem procesu, ki je preobrazil družbeno-politične osnove sistema, v katerem je prejel živela. V tem procesu je bil vsak njen član že zdavnaj osvobojen cele vrste kompleksov, ki ovirajo popolno uveljavitev človekove osebnosti na osnovi čedaje bolj razvite demokratizacije družbenih odnosov, ki temeljijo na samopravi delovnega ljudstva.

V tej stvarnosti, ko vsak posameznik v okviru možnosti, ki jih zagotavlja sedanja stopnja razvoja naših proizvodnih sil uveljavlja svojo lastno osebnost, je samo po sebi umevno, da se tudi samo narodnostno vprašanje postavlja in rešuje na način, ki presega meje klasičnih koncepcij glede demokratiziranih pravic, ki so običajne za manjšinske narodnostne skupine.

Ce tako gledamo na to vprašanje, potem je treba omeniti, da italijanska etnična skupina v Jugoslaviji ne le uživa klasične demokratične pravice že iz časov osvobodilnega boja, marveč tudi to, da se te pravice dopolnjujejo in izpopolnjujejo naprej na osnovi sankcioniranih načel državne ureditve naše skupnosti v raznih ustavnih aktih, ki določajo položaj vseh državljanov s kriterijem enakopravnosti in popolne enakosti ne glede na njihov jezik.

Italijanska jezikovna manjšina — ki ima v skupščini SR Slovenije dva poslanca in enega v skupščini SR Hrvatske, sedem odbornikov v okrajnih ali pokrajinskih skupščinah, 32 občinskih svetovalec, 21 direktorjev gospodarskih podjetij, 27 upraviteljev kulturno-izobraževalnih in zdravstvenih ustanov in več sto članov ali predstavnikov organizacij ali članov ustreznih vodstev, samoupravnih organov podjetij in javnih ustanov (delavski sveti, šolski sveti, sveti socialno zdravstvenih ustanov itd.)

— šteje 25.615 ljudi, ki žive v Kopru, Sečovelju, Izoli, Luciji, Strunjanu, Piranu, Umagu, Bujah, Brtonigli, Momjanu, Kostanjevici, Groznanju, Novem gradu, Poreču, Taru, Rovinju, Bali, Vodnjanu, Galizani, Puli, Labinu, Opatiji, Reki, Lošnju in v drugih krajih. Največje število pripadnikov manjšine živi v puljskem okraju, ki mu sledita reški in koprski.

Poročilo predsednika Unije Italijanov za Reko in Istro osvetljuje nadalje razne probleme, med katerimi tudi politične, socialne, ekonomske in kulturne, kakor tudi dejavnosti, ki se izražajo v sledečih nalogah:

— Gojiti in bogatiti nacionalne tradicije in kulturno dediščino italijanske etnične skupine Socialistične federativne republike Jugoslavije;

— dajati pobude za širjenje kulture in za pospeševanje kulturno-umetniške in rekreativne dejavnosti med obema italijanske narodnostne skupine Socialistične federativne republike Jugoslavije;

— skrbeti predvsem za založniško-dejavnost, gledališko in radijsko dejavnost, izpopolnjevanje knjižnice, organizirati tečaj italijanskega jezika, pripravljati razstave, sklicevati zborovanja in sestanke o kulturnih in rekreacijskih problemih;

— spremljati in vzpodbujati ob pomoči družbeno-političnih občinskih skupnosti in v posebnih primerih z njihovo neposredno pomočjo, formiranje kulturno-umetniških kadrov, literatov in intelektualcev nasploh, ki lahko dostojno izražajo pridobitve misli, kulture in umetnosti italijanske etnične skupine v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji;

— tesno sodelovati z organi družbeno-političnih skupnosti za ustrezno reševanje vseh problemov, ki jih imajo šolske in druge podobne ustanove, pomembne za italijansko narodnostno skupino in dajati svoje nasvete za čimboljše uveljavljanje vseh norm v zvezi z odnosi z italijansko narodnostno skupino, ki jih določajo ustava, zakoni ter okrajni in občinski statuti;

— Organizirati in gojiti sodelovanje med kulturnimi in umetniškimi organizacijami italijanske narodnostne skupine na eni ter podobnimi organizacijami drugih narodnosti Jugoslavije na drugi strani, s ciljem tekmovanja v skladnem razvoju kulturno-umetniških dejavnosti italijanske narodnostne skupine, v okviru kulturne integracije jugoslovanskih narodov;

— vzpodbujati, skrbeti in vzdrževati preko svojih organov in institucij stike z institucijami, ljudmi in italijanskimi kulturnimi krogi, da bi obogatili kulturno dediščino italijanske narodnostne skupine v Jugoslaviji s pridobitvami misli, — zavzemati se za razširitev dediščine

in pridobitev misli kulture in umetnosti italijanske nacije med jugoslovanskimi narodi ter za razširitev dedščine in pridobitev misli, kulture in umetnosti vseh narodov Jugoslavije med državljani italijanske nacije s ciljem, da bi prispevali k medsebojnemu seznanjanju in utrjevanju prijateljskih stikov med sosednima narodoma.

Po obeh poročilih je sledila obširna in koristna diskusija, v katero so poslegli številni člani obeh delegacij in sicer: upravnik Slovenskega gledališča v Trstu prof. Rado Rauber, direktor Slovenskega dijaškega doma v Trstu Drago Pahor, član izvršnega odbora SKGZ Igor Kosmina, direktor Založništva tržaškega tiska dr. Stanislav Oblak, direktor orkestra Slovenskega gledališča v Trstu Oskar Kjuder, Paolo Lettis, prof. Luigi Ferri iz Pule, dr. Angel Kukanja, ravnatelj italijanskega liceja na Reki prof. Corrado Illasich, Apollinio Abram, dr. Lojze Berce, prof. Leo Fusilli, ing. Josip Pečenko, dr. Peter Sancin in številni drugi.

Na koncu sta prevzela besedo Boris Race in Antonio Borme, ki se je zahvalil za gostoljubnost, katere je bila deležna delegacija Unije Italijanov za Reko in Istro in izjavil, da ga veseli, da more ob tej priliki povabiti delegacijo slovenske jezikovne skupnosti v Italijo na Reko in istočasno zaželel, da bi se takšni sestanki vršili pogostoma, ker bi se s tem prijateljski odnosi med narodoma obeh sosednjih držav še bolj utrdili.

Na sestanku, ki se je pričel v jutranjih urah in končal pozno zvečer, so nazadnje sprejeli važne sklepe, ki jih bomo objavili v celoti v slovenščini in italijanščini v prihodnji številki.

V Režiji je folkloristična tradicija vedno živa

Beneška narodna pravljica

Ankrat so 'miel ta' par 'ni hiš adnegà pisà, antadà zak' je biu star, ga nièsò vic marel'. Kàr je paršù damù, ga nièsò ku gonil nazaj od hiše. Antadà tel pas je šù an jòkù j' po pot'. Kàr takno gré, ga srèša vuk. «Ka' ti j' tebè, pas, ki jočeš, mu j' jau vuk. — »Duo vie de ne?« jau te drùg; »poviejmi.« — Jau pas: »Sá t' povien, če mi moreš ki pomát.« — An mu j' poviedu de tá par nje-gà hiš, ga nečejo an de ga s pal-co proč podjo. — »Čuj, pas! jest te navadin«, jau vuk. »Jutre bojo v ti an ti sanožet travò sjekli, an tojà gospodinjà, kàr 'in ponesè južno, ponesè za sàbo tud' tistega mickanega otrokà, k' ima. A kàr pojužnajo, k' puojdjo dielat, antadà parbliz'se n tistemu otroku. Tenčas pa priden jest, an bon' teu otrokà nest. Ti začni lājāt, an kàr pridjo sanosiék gledat,

jest poletin. Ti pa lāj' an za ma-no leti; pa vieš, me na smieš oklāt.« — Pas je šù čakāt tu mejò an kàr so pojužnāl', je paršù h zibiel'. Tenčas pride vuk an če otroka nest. Pas je začeu lājāt. Oni so jal: »Čujta, sanosiék, pas je paršù.« — Kàr je le buj laju, so jal: »Bječta gledat, ki laja.« Antadà je šù gospodàr gledat an kar je paršù cè (tje), je videu, da sil' sa' h otrokù vuk, an de pas laja cè vanj. Kar je gospodàr vukà zagledu, j' začeu uekāt an klicat: »Pujta! vuk ce otrokà sniest.« Sanosiék so parletiel. Kar ih je vuk zagledu, je vteku an pas je leteu za njim za še buj kuražno j' laju; ga j' dotek:: an ga j' oklù tu nogò, za de j' biu buj bardàk. Antadà pi-sù so jal: »A, viesta ki? daržaj-mò gax, so jal'; »sta vidèl sada, če ga nie bluo, nam je biu vuk otroka sniedu.« — An so mu dal' kruha an siera, kaj k' je 'teu pas. Potlè zvičèr so ga klicāl' ve-selo, de j' šù ž njim nazaj damù. Zvičèr kàr je poviečerju, k' je šù cè po vàs' hodit, ga j' paršù gle-dat vuk. Vuk jau de. »zaká s'me oklù, kar san t' poviedu, de me na smieš? Sada jest an ti se bo-ma videla, jo 'cèma parjèt, kèr bo buj mocan. Ti všaf 'negà kom-pànja takega k' ceš, an jest dne-gà. Antadà puojmo gòrè za vas; gor je an polòh, gor se bomo.« — Pas je začeu jokāt potlè nazaj- »Ki 'man stuort jest, kie všafan kompànja? Če všafan pisà, pa vuk všafa vukà, an ki storma miedva dva pisà?« — Ga j' srè-čalo mače. »Ki jočeš, ti, pas?« jalo. — »A ki me vprašaš, ka' m' moreš pomat ti, jau. — Mače jalo: »Duo vie de ne? poviejmi.« An j' jau pas: »Ki storiš ti? Vuk mi j' jau, de sada jo primena jest an ti. An mi j' kuazu še dne-gà kompànja všafat, an on najde dne-gà.« Antadà pas je jau máč-et: »Ká m' moreš ti pomat?« — Mače j' jalo: »Muč', jalo; jest puojden za tabo.« — »A, muč', muč'!« jau on spek; »ki storiš ti? Ben nù, jau nazadnjo, »Sa puj-mà!

Drugo nuoč, kar so poviečerjal, mače je paršlò čakāt pisà, an sta šla. Pridta gor na poloh; mače je šlo pred pišàn an je neslò rep u luht. Vuk je biu zbrau medvie-da. Kàr sta jih zagledala, da gre-sta, je jau vuk medviedu: »Laj (glej), ki peje pred sabo! Ka' j' za 'na živina tuole?« »Bjež', jau; jest se skrijem tle v liše, pa ti puj go' v dob.« Vuk se j' skriu pod lišan, medvied go' v dob. Vuk je poslušù tu liši an je po-ganù uhuò; mače je začulo, de j' niek pošumielo; j' tjelo rec le miš je. Je skočnilo cè an je po-padlo vukà s parkji za uhuò. Vuk je skočù uon. Ta' pod tišn polo-gan pe bluo čelò. Je skočù vuk pod čelò, se j' vbù. Mače pa se j' vstrašlò vukà an je zletielo go' v dob. Medvied kàr ga je videu, je jau: »Vukà je že vbilo. Tle nie drugač, ku skočit dol, de me na vjime.« — An je skočù z doba pod čelò, an takuo se j' vbù še medvied. Antadà j' jalo mače pi-sù: »Al s' videu, k' me nies 'teu. Ti še nič dielu niesi, an jest san končalo oba.« — An sta šla vese-lo damù.

PETSTO LET IZSELJEVANJA IN PROPADANJA REZIJE

V občinski knjižnici «Biblioteca Comunale» v Vidmu hranijo dokumente iz sodnih spisov moženske opatije (l'Abbazia di Moggio). Moggio je bil fevdalni gospod Režije, ki jo je bil daroval moženski opatiji leta 1072 gospod Chazili de Muosiza. Zato je precej dokumentov moženske opatije prav o Režiji. Imamo tako dokumente, da traja emigracija iz Režije že namanj 400 let. Od leta 1562-1602 imamo polno podatkov o Režijanih, ki so hodili v emigracijo v Alemanio, a največ na Češko in Moravsko, ki je bila tudi del velikega nemškega cesarstva. Imamo torej dokaz, da so se Režijani izseljevali šele od 1562, in sicer je bilo takrat že 62 emigrantov. To pomeni, da so se že mnogo prej izseljevali, morda sto in še več let.

Od doma so hodili o sv. Galu 16. oktobra in se vračali o sv. Ivanu 24. junija, ali o sv. Jakobu 25. julija ali o sv. Marjeti 5. julija. Nekateri so ostali v emigraciji več let in se celo tam poročili. Le redki pa so ostali tam za zmerom.

Seveda se okoli 1560 leta niso izseljevali samo iz Režije, ampak iz cele Karnije in prav gotovo tudi iz drugih dolin Furlanske Slovenije, samo da nimamo toliko dokumentov, črno na belo napisanih, kateri so bili tisti Režijani, ki so bili pred 400 leti emigranti in kako jim je bilo ime.

Kaj so delali rezijski emigranti pred 400 leti? Približno isto kar delajo sedaj. Hodili so okoli in prodajali blago, kar delajo tudi sedaj, ali pa so brusili.

Kupčevali so Režijani takrat po Češkem in Moravskem. Kupovali so blago od čeških in moravskih obrtnikov in ga prodajali v lesenih štartih na trgih. Takrat so prodajali železno blago, ki so ga vozili v sodih na vozovih (fassi de ferro chiamato verzel-la). Prodajali pa so tudi druge stvari, kakor npr. lesene žlice in platno (tes-sili). Nekateri naši emigranti pa so kupovali kramarjijo za prodajo že doma od velikih trgovcev: robece, brisače, torbice, nože. Bili so pravi kramarji, kakor so se sami imenovali in kakor so jim pravili ljudje.

Naši rezijski in drugi kramarji so se oblačili drugače kot drugi ljudje. Enega so opisali l. 1577, kakšen je bil videti: imel je obleko iz kozje volne, ki je vlekla na belo, neki drug kramar iz Možnice je imel plašč (fer-raolo), jopič (casacha), par hlač (braghesse), nogavice (calzetti), srajce in drugo oblačilo.

Vsi ti naši ljudje so bili skromni, preprosti ljudje iz naših vasi, toda so se naučili pisati in govoriti po nemško in češko. Pisali pa so tudi

v italijanščini in so vse svoje račune beležili po italijansko. Rezijan Adam Belina iz Bele je živel v Pragi in je pisal zelo dobro po latinski.

Le redki so hodili po italijanskih državah, v katere je takrat bila razdeljena Italija.

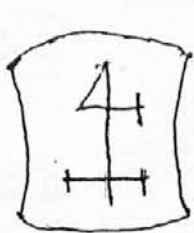
Imena so imeli nekateri teh emigrantov iz Režije že v italijanski obliki drugi pa so imeli slovenska. Furlanske priimke so imeli tile furlanski

emigranti: Grivor, Jacum, Zuan, Bastian, Zorzi.

Slovenske priimke so imeli: Belina (bel), Bilina, Cus (kos) v Beli, Musicchi (Možici) v Osojanah, Duline (dolenji) v Stolbici. Italijanske priimke so nosili Clement, Colussi, Decani, Longhini, Micel, Valent (na Nijvi), Gallotto na Ravenci. Kot se vidi, so nekatera imena še ostala do današnjih dni, a druga pa so iz Režije izginila. Nekateri bolj premožni so imeli svoj pečat, kakor da bi bili plemiči.

Pečat Stefana Bilina iz Bele, 1603

Pečat Jurija Chus iz Bele, 1590

Pečat Petra Linghin iz Bele, 1580

Mnogo kasneje je bilo, kakor piše furlanski filolog in pisatelj Corgnali v svojih «Documenti Resiani», leta 1739 iz Režije v emigraciji 136 ljudi. Večinoma od teh so bili sezonski delavci, ki so šli še tisto leto v emigra-

cijo. Od teh jih je bilo 59 v Furlaniji, kamor so šli menjavat svoje pridelke za sirk. Nekateri so tudi beračili doli po Furlaniji. V emigraciji na Koroškem jih je bilo tistega leta 32, v Avstriji pa 38.

SKARBITE ZA ŽIVINO

Živini ki stoji u ljepih an dobrih hljevih, manjka še use, če se zanjo dobro ne skarbi. U parvi varsti muora bit živina čista an zatuo je trjeba dobro nasteljat, gnoj pa nimar kidat. Narbuojša stelja je slama, rjezana 20 do 30 centimetru na dougo; če slame manjka je dobro tud listje al žagovina. Gnoj je trjeba kidat najmanj enkrat na dan.

Pregovor pravi, de je čistoča pou zdravja. Tuo veja, ker živina, ki je nimar čista, se ne prehladi takuo hitro, kot če je umazana, ker koža buojš diha. Tud uši an grinje se par čisti živini ne muorejo zaredit.

Živini je trjeba tud rjezat parkle an kopita. Tuo veja posebno za tisto ži-

vino, ki stalno stoji u hljevu. Par živini, ki hodi na pašo je zadost, de se gleda de se ji parkli an kopita pravilno brusijo. Kopita lahko porjezuje samo kovač. Oucam an prasetam lahko sami porjezete parkle, ker njeso tardi. Za rjezanje parklou nucajte dleto (škarpel), kladio, porježilnik, ščipalne klješče, strugačo, žlebičar an venčo lesjeno klado. Tisto djelo naj djelata nimar dua moža.

Kadar živina ozdravi boljezen parkjeuko, je trjeba nimar porjezat parkle. Tud na rogove je trjeba gledat. Mladi živini je trjeba naglihat rogove, če ne rastejo pravilno. Enkrat na ljeto je trjeba tud hljeu dižinfetjerat z japnom.

Vertice a Trieste della minoranza slovena in Italia e di quella italiana in Jugoslavia

Vi hanno preso parte le figure più rappresentative delle due Comunità linguistiche: per quella slovena Boris Race, Peter Sancin e Bogo Samsa; per quella italiana Antonio Borme, Leo Fusilli e Apollinio Abram - Approvate le risoluzioni - Sottolineata la precaria situazione del gruppo linguistico sloveno della provincia di Udine

NOSTRO SERVIZIO

Domenica 24 gennaio ultimo scorso è seguito a Trieste, nella sala « Simon Gregorčič » di via Geppa, un opportuno e significativo convegno di rappresentanti della minoranza slovena in Italia e di quella italiana in Jugoslavia; convegno che per i motivi che lo hanno originato lo si può senz'altro, pensiamo, definire un « vertice » delle due Comunità linguistiche.

Insomma, ripetiamo, un opportuno, utile e simpatico incontro — e tra non molto ne seguirà un altro, a Fiume, non meno importante e delucidativo — che ha giovato a rinsaldare viepiù i sentimenti di reciproca fiducia, di comprensione e di amichevole stima tra due Comunità che, suppergiù, hanno i medesimi problemi da affrontare e risolvere.

La delegazione della Comunità slovena era composta dai membri dell'esecutivo dell'Ass. Economico-Culturale Slovena in Italia presieduta dall'ing. Boris Race, e quella della Comunità italiana dai membri dell'esecutivo dell'Unione degli Italiani per l'Istria e Fiume della quale è presidente il prof. Antonio Borme.

Tra i numerosi convenuti notati: dr. Amedeo Cerchione Console italiano a Capodistria, dr. Jože Gačnik Console jugoslavo a Trieste, dr. Frane Tončić presidente del društvo « Pravnik » (ordine degli avvocati sloveni) di Trieste, Apollinio Abram membro dell'Assemblea circondariale di Capodistria, Jel-

ka Gerbec Consigliere provinciale di Trieste, dr. Nereo Battello Consigliere comunale di Gorizia, dr. Jože Škerk deputato regionale, Andrej Jarc Sindaco di Doberdò del Lago, dr. Peter Sancin Consigliere comunale di Gorizia, avv. Angel Kukanja presidente dell'Associazione Economica Slovena di Trieste, Vojmir Tedoldi del Movimento per la Rinascita della Slavia Friulana, prof. Stanko Mihelič Consigliere per le scuole slovene in Italia, prof. Luigi Ferri di Pola, il collega Paolo Lettis Direttore del quotidiano « La Voce del Popolo » di Fiume, prof. Leo Fusilli deputato della minoranza italiana in Istria all'Assemblea della Repubblica Socialista della Slovenia, ing. Josip Pečenko Consigliere provinciale di Trieste, e numerosi altri tra cui i rappresentanti di Enti culturali ed economici e di Partiti politici (Silvano Bacicchi, deputato regionale, per il PCI, dr. Giorgio Cesare per il PSDI, dr. Fausto Monfalcone per il PSIUP ed Eugenio Laurenti e Nino Gregori per il PSI).

Il Convegno — a parte le rituali formalità (gli onori di casa li ha esemplarmente disimpegnati l'ing. Boris Race coadiuvato dal dr. Peter Sancin, dall'ing. Pečenko e dal Segretario dell'Assoc. Economico Culturale Slovena (SKGZ) Bogo Samsa) — è stato caratterizzato dalla lettura delle rispettive relazioni e dai felici ed esaurienti interventi.

guerra mondiale detti cittadini dovettero sopportare la pressione e la propaganda da parte di un'organizzazione (movimento tricolore) che per metodi e abitudini nulla aveva da invidiare a quelli praticati dai fascisti.

La relazione pone poi in evidenza la mancata applicazione, o quasi, delle disposizioni e leggi favorevoli emanate nei riguardi della Comunità slovena formalmente tutelata dal trattato di pace, dalla Costituzione (art. 3) che parla « dell'eguaglianza innanzi alle leggi indipenden-

temente dalla razza e dalla lingua », e dall'art. 6 che suona: « La repubblica tutela con apposite norme le minoranze linguistiche »; e in più vi è l'art. 3 dello Statuto regionale che riconosce « la parità di diritti di trattamento a tutti i cittadini, qualunque sia il gruppo linguistico al quale appartengono, con la salvaguardia delle rispettive caratteristiche etniche e culturali ». Per queste lamentate carenze si desidera, ed è naturale, che lo Statuto regionale inserisca norme di garanzia quali si riscontrano negli statuti speciali per la minoranza di lingua francese nella Val d'Aosta e per la minoranza di lingua tedesca nel Trentino-Alto Adige; e forse soltanto con queste norme la Slavia Friulana, la Val Resia e la Val Canale che, ripetiamo, non godono di alcun diritto di minoranza, potranno finalmente ed efficacemente tutelare i loro diritti e dare inizio, per non scomparire del tutto, alla loro rinascita economica e sociale.

Perfino all'enciclica del papa Giovanni XXIII (Pacem in Terris) si è richiamata la relazione in cui si legge: « I poteri pubblici portino il loro contributo nel promuovere lo sviluppo umano delle minoranze con misure efficaci a favore della lingua, della loro cultura, del loro costume, delle loro risorse ed iniziative economiche ».

Nella sua relazione Boris Race ha fatto anche una diagnosi sull'operato dei vari partiti nei riguardi della minoranza linguistica slovena facendo rilevare che i più conseguenti sono stati, e sono, gli organismi politici di sinistra.

Circa la scuola slovena, che solo in certe zone soddisfa parzialmente, viene precisato che oggi esistono: nel territorio di Trieste 27 asili con 594 bambini e 31 maestri, 38 scuole elementari con 1039 scolari e 123 maestri, 15 scuole medie con 1050 studenti e 152 professori; nella provincia di Gorizia 6 asili con 95 bambini e 6 maestre, 48 scuole elementari con 388 scolari e 52 maestri, 4 scuole medie con 247 studenti e 38 professori; e nella provincia di Udine, precisiamo noi, **PROPRIO NIENTE DI TUTTO QUESTO: NE UN ASILO NE UNA SCUOLA.**

La relazione continua illustrando ampiamente l'attività, rilevandone le lacune, e la situazione delle organizzazioni culturali, tra cui il Circolo « Ivan Trinko » di Cividale, ed economiche nonché degli organi di stampa dei quali fa parte anche il nostro « Matajur ».

Concludendo, una volta esaminati se-

renamente ma in profondità tutti i problemi interessanti la minoranza etnica slovena in Italia, nonché vagliati gli sforzi più o meno sotterranei da parte di certe forze per assimilare — sarebbe più esatto dire snazionalizzare — e quindi assorbire le nostre popolazioni, sono state elencate le necessità cui si deve provvedere, e senza indugio, e che sono le seguenti:

1) Garantire l'istruzione a partire dagli asili infantili fino alle scuole elementari e medie di tutti i gradi e di tutti i tipi nella lingua materna.

2) Eliminare i residui della legislazione fascista che vieta l'uso della lingua slovena nei tribunali ed impedisce la restituzione in modo adeguato delle forme originali dei cognomi sloveni e non permette l'imposizione dei nomi di battesimo sloveni.

3) Il diritto dell'uso della propria lingua nei rapporti personali ed ufficiali con l'autorità politica, amministrativa e giudiziaria, ivi compreso il diritto di ricevere nella propria lingua risposte, documenti e certificati richiesti.

4) Un'equa rappresentanza negli uffici e negli enti pubblici, nella magistratura, nelle commissioni amministrative e simili.

5) Sovvenzioni di fondi pubblici alle istituzioni slovene culturali, educative e sportive, nonché la possibilità per esse di avvalersi dell'uso di impianti pubblici.

6) L'apposizione anche di tabelle slovene nelle località dove vivono gli sloveni ed il cambiamento di alcuni toponimi artificialmente resi nella lingua italiana.

7) Cessazione della costruzione di abitati allo scopo di alterare il carattere etnico di determinate zone.

8) La proibizione di attizzare odi razziali e nazionali.

E' doveroso aggiungere che esiste un'altra necessità: quella cioè di cominciare a considerare, anzi meglio a tener conto che esiste una parte, come già lo si sa, volutamente trascurata e dimenticata, del gruppo linguistico sloveno (Slavia Friulana, Val Resia e Val Canale) e che in conseguenza a questa parte sfortunata di gruppo, la più depressa, bisogna concedere, perlomeno, gli stessi benefici di cui già godono le altre parti.

Antonio Borme per l'Unione degli Italiani di Fiume e dell'Istria

La situazione del gruppo etnico italiano in Jugoslavia, che va sotto il nome di « Unione degli Italiani di Fiume e dell'Istria » e che vive parte nel territorio della Repubblica Socialista di Croazia e parte in quello della Repubblica Socialista della Slovenia, è stata a sua volta ampiamente illustrata dal prof. Antonio Borme che così ha cominciato:

Quando abbiamo concordato sull'opportunità di stabilire una stretta collaborazione tra i due gruppi etnici per un utile scambio di esperienze, per un aiuto reciproco e soprattutto per favorire un completo avvicinamento e comprensione tra Italia e Jugoslavia, e abbiamo deciso di iniziare questa nostra collaborazione con un'analisi prevalente, mente politica delle rispettive posizioni, eravamo consci che il confronto che ne sarebbe scaturito, sarebbe stato valido soltanto in senso relativo, essendo condizionata l'impostazione del problema, dall'una e dall'altra parte, da fattori e strutture politico-sociali diversi. Nonostante questa difficoltà, ci siamo riproposti di osservare scrupolosamente e onestamente il criterio dell'obiettività, rifuggendo quanto più possibile da constatazioni polemiche che non facilitano molto il superamento degli ostacoli, il mutamento di atteggiamenti e la maturazione di concezioni più adeguate alle nuove situazioni. La nostra relazione è stata compilata uniformandosi a tale presupposto; in essa sono contenuti i dati essenziali per poter esprimere un giudizio sereno.

Per quanto concerne il gruppo nazionale italiano, è bene ricordare che esso agisce come fattore attivo di un processo rivoluzionario che ha sovvertito le basi politico-sociali del sistema nel quale precedentemente era vissuto; in questo processo ogni suo membro è stato da un pezzo liberato da tutta una serie di inhibizioni che ostacolano il pieno affrancamento della personalità umana, sulla base di una sempre più avanzata democratizzazione dei rapporti sociali poggiati sull'autogoverno del popolo lavoratore.

In questa realtà, in cui ogni individuo, nell'ambito delle possibilità assicurate dall'attuale grado di sviluppo delle nostre forze produttive, realizza l'affermazione della propria personalità, è logico che la stessa questione nazionale si ponga e si risolva in modo che oltrepassa i limiti delle classiche concezioni riguardanti i diritti democratici previsti solitamente per i gruppi nazionali minoritari.

Se si considera il problema da tale punto di vista, allora bisogna rilevare che il gruppo etnico italiano della Jugoslavia non solo usufruisce dei classici

diritti democratici sin dai giorni della lotta rivoluzionaria, ma che essi si perfezionano e completano ulteriormente, sollecitati dai principi informativi dell'ordinamento della nostra comunità statale, sanzionati in vari atti costituzionali, che definiscono la posizione di tutti i cittadini con criterio di uguaglianza e parità assoluta a prescindere dalle differenze linguistiche.

Il gruppo etnico italiano — che conta due deputati nel Parlamento della Slovenia e uno in quello della Croazia, nonché sette Consiglieri distrettuali o provinciali, trentadue Consiglieri comunali, ventuno direttori di aziende economiche, ventisette dirigenti di istituzioni culturali, scolastiche e sanitarie e varie centinaia di membri o rappresentanti di enti politici e amministrativi (comprese le autogestioni di aziende) e istituzioni pubbliche (consigli operai, scolastici, di enti sanitari, sociali ecc.) — comprende 25.615 persone i cui nuclei si trovano nei centri di Capodistria, Sicciole, Isola d'Istria, Lucia, Strugnano, Pirano, Umago, Buje, Verteneglio, Momiano, Castagna, Grisinada, Cittanova, Parenzo, Torre, Rovigno, Valle, Dignano, Gallasano, Pola, Albona, Abbazia, Fiume, Lussino, Cherso e altre località. A Pola risiede il nucleo di italiani più consistente seguito da quelli di Fiume e di Capodistria.

La relazione ha via via passato in rassegna i vari problemi, tra cui quelli politici, sociali, economici e culturali, e fatti, infine, presenti i seguenti compiti:

— coltivare e arricchire le tradizioni nazionali e il patrimonio culturale del gruppo etnico italiano della Repubblica Socialista Federativa di Jugoslavia;

— promuovere iniziative per diffondere la cultura e per incrementare le attività artistico-culturali e ricreative tra i cittadini del gruppo nazionale italiano della R.S.F.J.;

— curare in particolare l'attività editoriale, giornalistica, teatrale e radiofonica, completare le biblioteche, organizzare corsi di aggiornamento di lingua italiana, allestire mostre, convocare raduni e convegni su problemi culturali e ricreativi;

— seguire e incoraggiare, con l'aiuto delle comunità politico-sociali comunali e in casi particolari con l'aiuto diretto, la

formazione di quadri artistico-culturali, di letterati e di intellettuali in genere che possano degnamente esprimere le conquiste del pensiero, della cultura e dell'arte del gruppo etnico italiano della R.S.F.J.;

— collaborare strettamente con gli organi delle comunità politico-sociali per risolvere adeguatamente tutti i problemi relativi alle istituzioni scolastiche e alle altre istituzioni di particolare importanza per il gruppo nazionale italiano e porgere i propri consigli per la migliore applicazione di tutte le norme relative ai rapporti con il gruppo nazionale italiano che sono previste dalla Costituzione, dalle leggi e dagli Statuti dei distretti e dei comuni;

— organizzare e curare la collaborazione tra le organizzazioni culturali e ar-

Conclusione dei lavori

Alle due relazioni ha fatto seguito un'ampia e proficua discussione, e tra gli interventi di maggior rilievo si citano quelli del prof. Rado Rauber amministratore del Teatro sloveno di Trieste, di Drago Pahor direttore della Casa dello studente sloveno di Trieste, di Igor Kosmina membro dell'esecutivo della SKGZ, del dr. Stanislav Oblak direttore della Società editoriale EST di Trieste, di Oskar Kjuder direttore del complesso orchestrale del Teatro sloveno di Trieste, di Paolo Lettis, del prof. Luigi Ferri di Pola, del dr. Angel Kukanja, del prof. Corrado Ilasich preside del Liceo italiano di Fiume, di Apollinio Abram, dell'on. prof. Leo Fusilli, dell'ing. Josip Pečenko e del dr. Peter Sancin. La discussione è stata riassunta dai due

Prvi srbskohrvatsko - made-donski slovar je poslano na trg te dni skopsko « Prosvetno delo ». Slovar vsebuje kakih 35.000 besed, uredil pa ga je profesor Krum Tošev.

Zagrebskega nadškofa F. Šeperja bo 22. februarja papež Pavel VI. na koncistoriju imenoval za kardinala.

V Beogradu se je mudil predstavnik Svete stolice Agostino Cassaroli in imel s predstavniki jugoslovanske vlade preliminarne pogovore o ureditvi odnosov med S.F. R.J. in Vatikanom.

« Metalna » iz Maribora je dobavila hidroopremo za pet objektov namakalnega sistema na Ceylonu v vrednosti 400.000 dolarjev. Na jezu elektrarne ne daleč od Kalkute pa je « Metalna » postavila žerjav, težak 320 ton.

Za splošno plovbo iz Pirana so v ladjedelnici Uljanik v Puli splovili novo motorno tovorno ladjo « Ljutomer » z nosilnostjo 8.500 ton. Njena hi-

V Trbovljah so odprli gradbeno šolo za odrasle, ki se je bodo v zimskih mesecih udeležili vsi tisti gradbeni delavci, ki se že le bolj usposobiti za delo, ki ga opravljajo.

tistiche del gruppo nazionale italiano e le analoghe organizzazioni delle altre nazionalità della Jugoslavia, al fine di concorre a uno sviluppo armonico delle attività artistico-culturali del gruppo nazionale italiano nell'ambito della integrazione della cultura dei popoli della Jugoslavia;

— promuovere, curare e mantenere per mezzo dei suoi organi e istituzioni contatti con istituzioni, uomini e ambienti culturali italiani, al fine di arricchire il patrimonio culturale del gruppo nazionale italiano della Jugoslavia con le conquiste del pensiero, della cultura e dell'arte della nazione italiana;

— impegnarsi a diffondere tra i popoli della Jugoslavia il patrimonio e le conquiste del pensiero, della cultura e dell'arte della nazione italiana; e nella nazione italiana il patrimonio e le conquiste del pensiero, della cultura e dell'arte di tutti i popoli della Jugoslavia, al fine di contribuire alla mutua conoscenza e al consolidamento della stima reciproca tra i due popoli vicini.

relatori ing. Boris Race e prof. Antonio Borme il quale ultimo, dopo aver ringraziato della cortese ospitalità cui è stata fatta segno la delegazione dell'Unione degli Italiani di Fiume e dell'Istria, si è dichiarato lieto dell'iniziativa ed ha a sua volta invitato a Fiume per un secondo convegno la delegazione della Comunità slovena in Italia auspicando nel contempo che tali riunioni assumano carattere di continuità per meglio cementare i rapporti di amicizia fra le popolazioni dei due Stati confinanti.

Il convegno, iniziato il mattino e conclusosi nella tarda serata, alla fine dei lavori ha approvato all'unanimità una importante mozione che pubblicheremo per esteso in sloveno e in italiano nel prossimo numero.